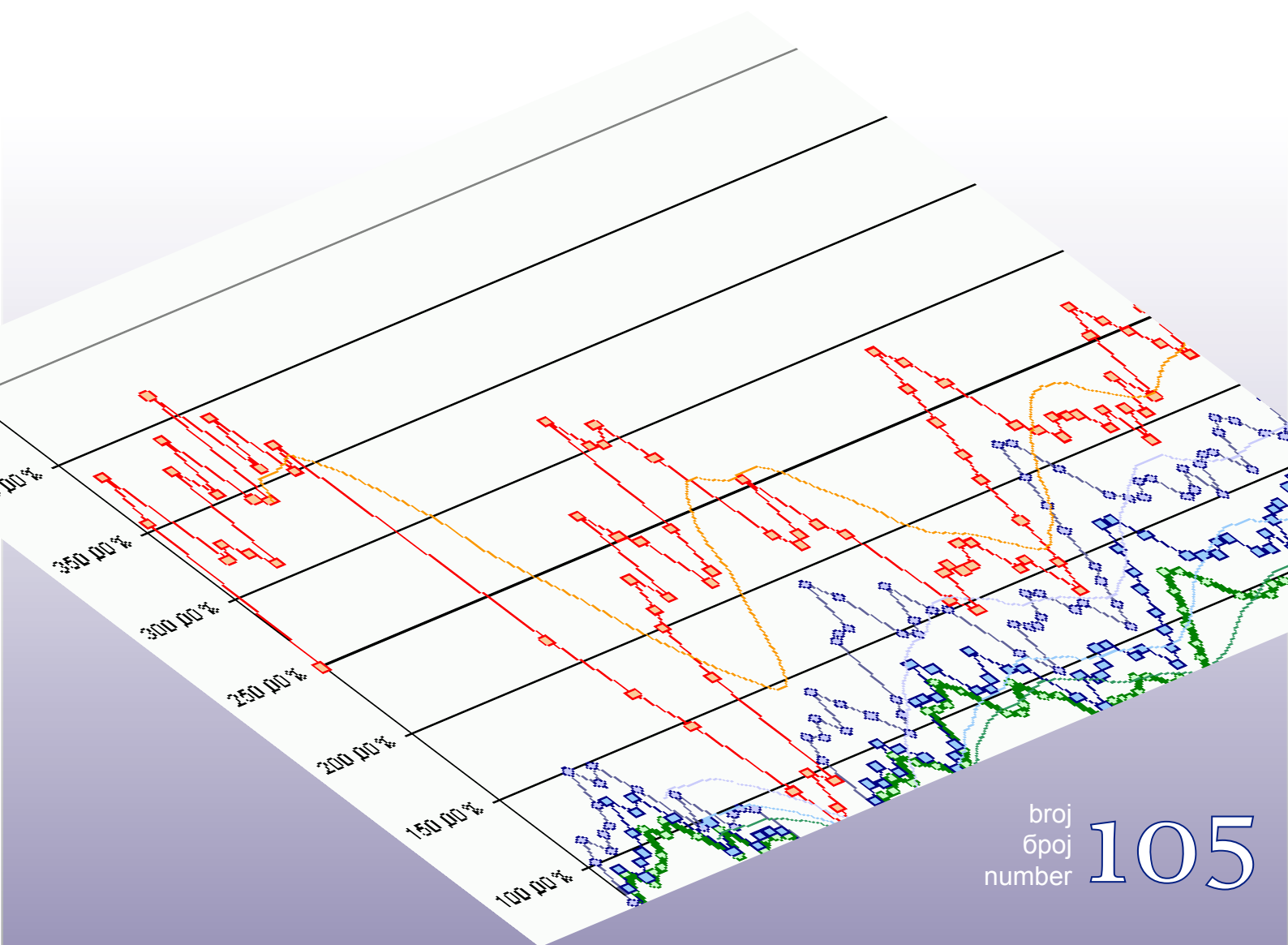

Macroeconomic Unit of the Governing Board of the Indirect Tax Authority

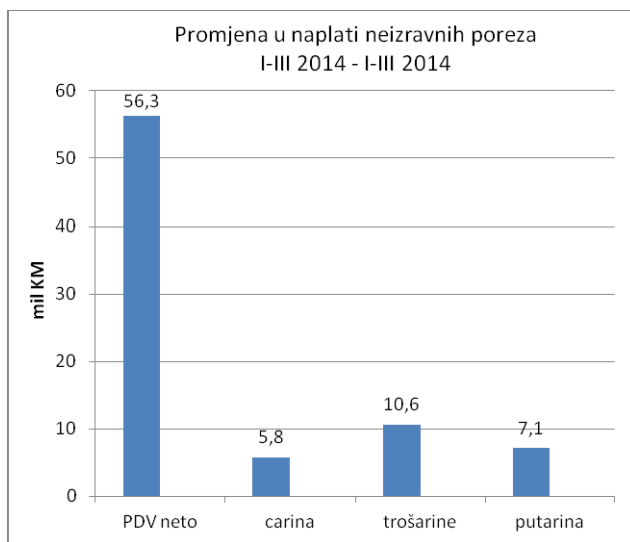
Oma Bilten

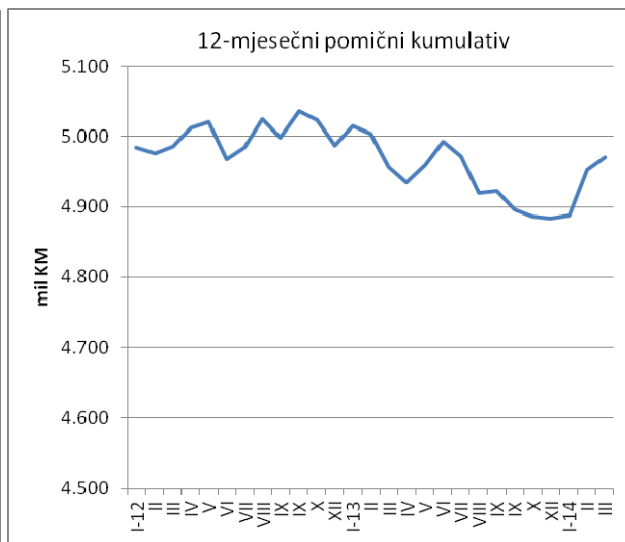
broj
број
number **105**

Uz ovaj broj

Iako je početak godine bio obilježen manjom naplatom od 2% u odnosu na siječanj 2013. već u veljači zabilježeno je snažno povećanje naplate neizravnih poreza, koje je ne samo anuliralo deficit iz siječnja, već je donijelo i rast od čak 62 mil KM. Naplata u ožujku predstavlja nastavak pozitivnih trendova iz veljače. Prema preliminarnom izvještaju UNO po vrstama prihoda u ožujku 2014. naplaćeno je, po odbitku povrata, 367,5 mil KM ili 4% više nego u istom mjesecu 2013. Na razini kvartala naplaćeno je neto prihoda u visini od 1,146 mlrd KM, što je za 7% više nego u istom kvartalu 2013.g. Snažan rast je zabilježen kod svih glavnih grupa prihoda (Grafikon 1).

Grafikon 1

Grafikon 2

Rast prihoda od carine na razini prvog kvartala je iznosio 12,7%, PDV-a 8,3%, a trošarina 3,9%. Pozitivan zaokret u naplati prihoda u prvom kvartalu 2014. odrazio se i na trendove kumulativne naplate neizravnih poreza (Grafikon 2). Razlozi za navedena kretanja mogu se naći u rastu ekonomije i povećanju efikasnosti naplate (naplata starih dugova i dr.). Povećanje naplate prihoda od poreza ne može se analizirati izolirano bez sagledavanja korelacije poreznog opterećenja i kretanja osnovice. U ovom broju biltena analiziramo koncept implicitnih poreznih stopa (ITR) i faktore koji determiniraju kretanje ITR na potrošnju u BiH.

dr.sc. Dinka Antić
šef Odjeljenja

Sadržaj:

Efektivno porezno opterećenje potrošnje	2
Preliminarni konsolidirani izvještaj: JR, Institucije BiH, entiteti	14

tehnička obrada : Sulejman Hasanović, IT suradnik
lektor : Darija Komlenović, prof. anglistike

Efektivno porezno opterećenje potrošnje

(Pripremila: Aleksandra Regoje)

Uvod

Visina i struktura poreznog opterećenja neke zemlje u usporedbi sa drugim je od velikog značaja kako za fiskalne vlasti, tako i za porezne obveznike i investitore. Udjeli određenih poreza u ukupnim poreznim prihodima ili u bruto društvenom proizvodu (BDP) daju značajne informacije o poreznom opterećenju u gospodarstvu, ali se ovi pokazatelji mogu različito interpretirati. Tako, npr. visok udio poreza na radnu snagu u BDP-u može potjecati od visokih stopa poreza na dohodak ili socijalnih doprinosa, ali, sa druge strane, može biti uzrokovano i visokom stopom zaposlenosti u nekoj zemlji. Stoga se koristi poseban indikator, tzv. implicitna porezna stopa (eng. *implicit tax rate* ili skraćeno ITR) koja mjeri efektivno porezno opterećenje.

Ovaj članak predstavlja nastavak analize poreznog opterećenja potrošnje objavljene u listopadu 2011. godine (Bilten br.75).

Predstavljena je dinamika i struktura efektivnog poreznog opterećenja potrošnje u EU, a dana je i usporedba istog sa BiH.

Implicitna porezna stopa omogućuje praćenje poreznog opterećenja tijekom vremena (takozvano „prebacivanje“ poreznog opterećenja sa jedne ekonomske aktivnosti na drugu) kao i međunarodnu usporedbu poreznih karakteristika. Izračunava se stavljanjem u odnos određene vrste prihoda sa odgovarajućom poreznom osnovicom. Može se odrediti za svaku vrstu porezne kategorije: potrošnju, rad i kapital. Na visinu implicitne porezne stope, pored stopa oporezivanja, utječu obujam izuzeća, odbitaka, sive ekonomije i sl. Ukoliko visina ITR ne bi varirala tijekom gospodarskog ciklusa, to bi ukazivalo na savršeno proporcionalnu vezu prihoda i porezne osnovice. Ipak, u stvarnosti se ITR mijenja tijekom ciklusa, te najčešće pokazuje da su promjene u naplati poreza izraženije od promjena odgovarajuće porezne osnovice.

Definicija implicitne porezne stope na potrošnju

Prema metodologiji EU implicitna porezna stopa na potrošnju definira se omjerom svih poreza na potrošnju i izdataka kućanstava na krajnju potrošnju (domaći koncept)¹.

Porezi na potrošnju definiraju se kao nameti na transakcije između proizvođača i krajnjih potrošača i na dobra krajnje potrošnje. Prema klasifikaciji ESA porezi na potrošnju obuhvataju stavke kako je prikazano u tabeli 1.

$$ITR_c = \frac{\text{POREZI NA POTROŠNJU}}{\text{IZDACI KUĆANSTAVA NA KRAJNJU POTROŠNJU}}$$

(Jednakost 1)

¹ Više o metodologiji u godišnjim publikacijama „Taxation trends in the European Union“.

Tabela 1- Porezi na potrošnju prema ESA 95 klasifikaciji

D.211		Porez na dodanu vrijednost
D.212		Carine i porezi na uvoz, isključujući PDV
D.214		Porezi na proizvode, isključujući PDV i carine
	<u>izuzev</u> D.214b	Porezne markice ²
	D.214c	Porez na financijske i kapitalne transakcije
	D.214k	Izvozne pristojbe i novčane kompenzacije za izvoz
Sa koda D.29		Ostali porezi na proizvodnju
	D.29d	Porezi na međunarodne transakcije
	D.29f	Porezi na zagađivanje životne sredine
	D.29g	Paušalne naknade u PDV sustavu
Sa koda D.59		Ostali tekući porezi
	D.59b	Glavarina
	D.59c	Porez na potrošnju
	D.59d	Plaćanja kućanstava za dozvole

Izvor: European Commission, Taxation trends in the European Union, 2013 edition, p.272

Vidimo da porezi na potrošnju obuhvataju najveći dio neizravnih poreza (D2), ali ne sve vrste. Takođe obuhvataju neke od stavki sa linije D59 koje pripadaju izravnim porezima, s obzirom da se odnose na rashode kućanstava za pribavljanje određenih dobara ili usluga.

U jednakosti 1, imenitelj ITR na potrošnju obuhvata ukupne izdatake kućanstava za krajnju potrošnju određene ekonomske teritorije (*P31_S14dom*), što ne odgovara zakonskoj poreznoj osnovici.

ITR na potrošnju u EU

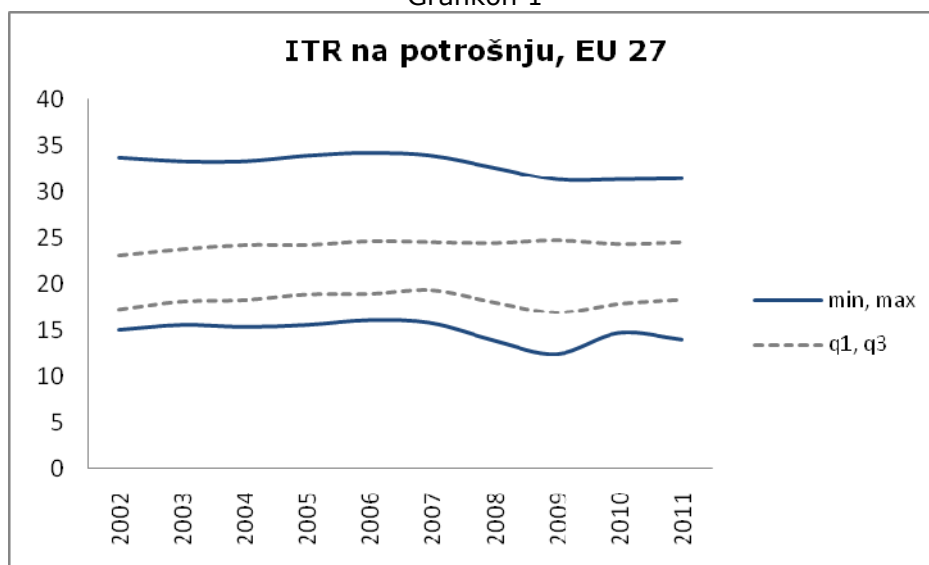
Usprkos visokom stupnju harmonizacije neizravnih poreza u Europskoj uniji, značajne su razlike u visinama efektivnog oporezivanja potrošnje u pojedinim članicama. Prema podacima Eurostat-a, ITR na potrošnju je u 2011. godini varirala između 14% (Španjolska) i 31,4% (Danska). Prema istom izvoru, raspon je najveći bio u 2009. godini (čak 18,8 p.b.), kada je ITR na potrošnju u Španjolskoj iznosila svega 12,5%, prije rasta PDV stope sa 16% na 18% (od 1. srpnja 2010. godine). U 2013. godini je u Španjolskoj PDV stopa ponovo povećana, i to na 21%. Sa druge strane, visok ITR na potrošnju u Danskoj pripisuje se PDV stopi od 25% i nepostojanju sniženih stopa. Iako je ITR na potrošnju u Danskoj opala za čak 2,8 p.b. u usporedbi sa 2006. godinom, u 2011. godini još uvijek ostaje najviša u Europskoj uniji.

Sa druge strane, raspon varijacije središnjih 50% pokazatelja³ ITR na potrošnju u EU je znatno niži (grafikon 1). U 2011. godini je iznosio 6,2 p.b.

² Eng. *stamp taxes* – vrsta pristojbi koja se naplaćuje na određene dokumente. Obično se naplaćuje prilikom prijenosa vlasništva.

³ Interkvartil

Grafikon 1

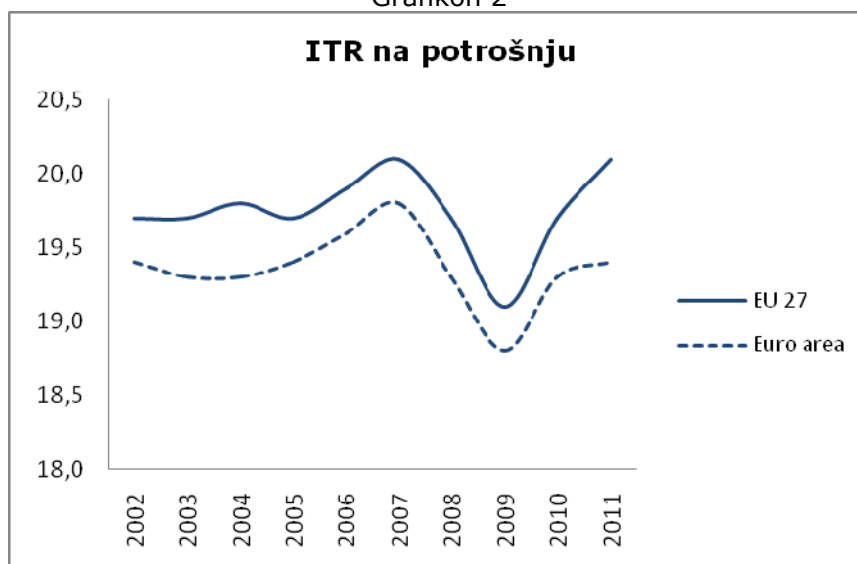

Izvor: Eurostat database, veljača 2013

Grafikon 2. prikazuje kretanje ITR na potrošnju u EU 27 i Eurozoni. Primjetan je značajan pad ovog indikatora u razdoblju krize 2008-2009. To se uglavnom objašnjava rastom porezne evazije u manje povoljnim ekonomskim prilikama, kao i promjenom strukture potrošnje u korist osnovnih dobara, koja su u većini slučajeva oporezovana po nižim ili nultim stopama.

Nakon pada u 2008. i 2009. godini, uslijedio je trend rasta ITR na potrošnju. U Eurozoni je ITR na potrošnju u 2011. godini bio veći za 0,6 p.b. nego u 2009. godini, dok je u EU-27 rast u pomenutom razdoblju iznosio čak 1 p.b.

Grafikon 2

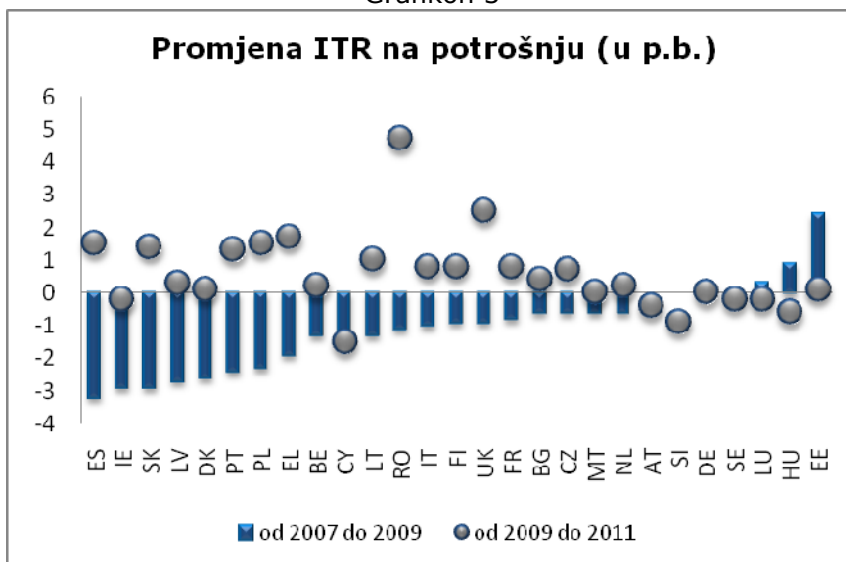

Izvor: Eurostat database, veljača 2013

Iz grafikona 3. se vidi da su skoro sve članice koje su zabilježile pad ITR na potrošnju u razdoblju od 2007 do 2009, ostvarile rast ovog pokazatelja u naredne dvije godine. Najveći rast u razdoblju

2009-2011 zabilježen je kod Rumunjske (čak 4,7 p.b.), a zatim slijede Velika Britanija (2,5 p.b.), Grčka (1,7 p.b.) te Španjolska i Poljska (1,5 p.b.).

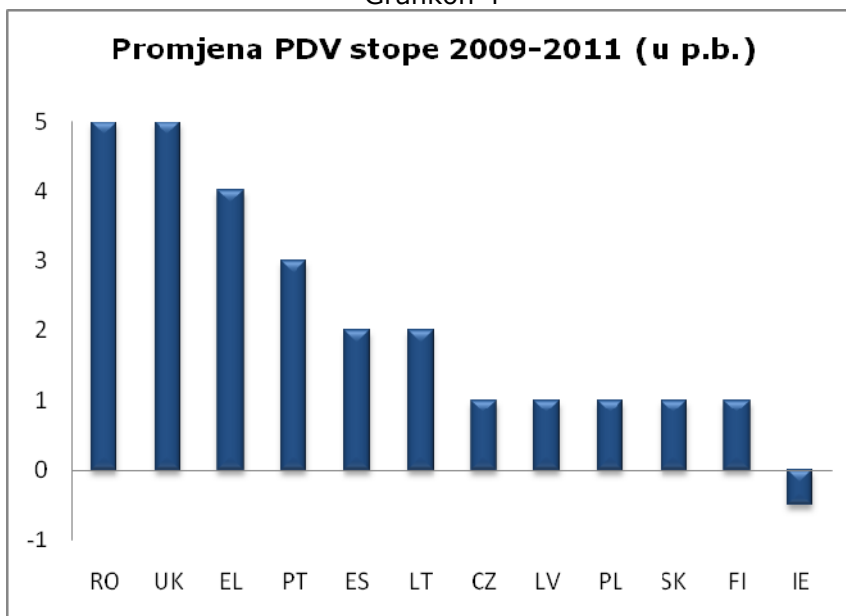
Grafikon 3

Izvor: Eurostat database, veljača 2013

Ako promatramo gore pomenute zemlje sa najvećim rastom ITR na potrošnju vidjećemo da su kod njih povećane standardne PDV stope. Tako je u Rumunjskoj i Velikoj Britaniji u 2011. godini PDV stopa bila veća za 5 p.b. nego u 2009. godini, a stope su povećane i u ostale tri pomenute zemlje (Grafikon 4).

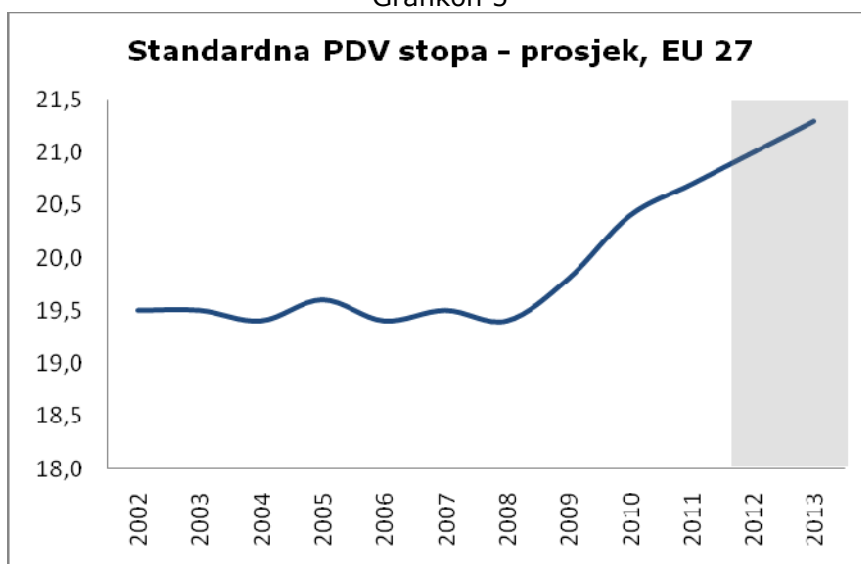
Grafikon 4

Izvor: EC, Taxation trends in the European Union, 2013 edition

I općenito, rast ITR na potrošnju u 2010. i 2011. godini se u brojnim članicama najvećim dijelom pripisuje rastu standardnih PDV stopa kao odgovor na smanjenje prihoda u vrijeme ekonomske krize. U odnosu na 2008. godinu, prosječna standardna PDV stopa u EU-27 porasla je za 1,3 p.b. u 2011. godini, a čak za 1,9 p.b. u 2013. godini. Podaci o ITR na potrošnju za 2012. i 2013. godini nisu dostupni u vrijeme izrade ovog priloga, ali je, sudeći po nastavku rasta PDV stopa u tim godinama (grafikon 5), moguće očekivati nastavak i njihovog trenda rasta.

Grafikon 5

Izvor: EC, Taxation trends in the European Union, 2013 edition

Porezi na potrošnju u BiH

U poreznom sustavu Bosne i Hercegovine porezi na potrošnju obuhvataju sve neizravne poreze, odnosno PDV, trošarine, carine i putarinu.

Proteklih deset godina obilježile su značajne fluktuacije u naplati poreza na potrošnju u BiH. Uvođenje PDV-a 2006. godine donijelo je ogroman rast prihoda. Nakon toga, kao i brojne zemlje, Bosna i Hercegovina se u 2008. i 2009. godini suočila sa padom prihoda od poreza na potrošnju. U razdoblju 2010-2013. godine nije bilo značajnijih turbulencija, a neto prihodi su se kretali između 4,8 i 5 mlrd KM.

Ako želimo analizirati dinamiku prihoda od poreza na potrošnju u posljednjih deset godina potrebno je sagledati ne samo ekonomske uvjete, nego i brojne porezne reforme koje su se implementirale u ovom razdoblju.

ITR na potrošnju u BiH

Prvo ćemo promatrati dinamiku četiri osnovne grupe poreza na potrošnju, te ćemo na kraju sagledati kako se kretalo ukupno efektivno opterećenje potrošnje u BiH. Porezi na potrošnju mogu se klasificirati u sljedeće kategorije:

1. PDV,
2. energija,
3. duhan i alkohol, i
4. ostalo.

U skladu sa navedenom klasifikacijom definirane su i odgovarajuće komponente ITR na potrošnju. Na osnovu ovog pristupa može se uvidjeti koliko određena komponenta poreza na potrošnju ima udjela u ITR. Pri izračunu svih komponenti koristi se jedinstveni imenitelj, a to je vrijednost privatne potrošnje.⁴ Stoga treba voditi računa prilikom interpretacije pojedinih komponenti implicitne porezne stope, s obzirom da, izuzev u slučaju PDV komponente, stvarna porezna osnovica čini samo mali dio imenitelja. Tako, na primjer, visok udio komponente energije ITR na potrošnju ne mora značiti visoke stope trošarine, nego se može odnositi i na relativno veću potrošnju energije u nekoj zemlji.

Značajno je napomenuti da su prihodi koji ulaze u kalkulaciju ITR na potrošnju iskazani na gotovinskoj osnovi. Nakon uvođenja PDV-a i prelaska nadležnosti za prikupljanje svih vrsta neizravnih poreza na razinu BiH, na račune poreznih uprava entiteta prikupljeni su značajni iznosi zaostalih obveza neizravnih poreza. Obzirom da nije dostupna struktura tih prihoda (porez na promet, trošarine..), isti nisu uzeti u obzir pri izračunu pojedinih komponenti ITR na potrošnju, nego samo pri izračunu zbrojnog pokazatelja.

PDV/PP komponenta ITR na potrošnju

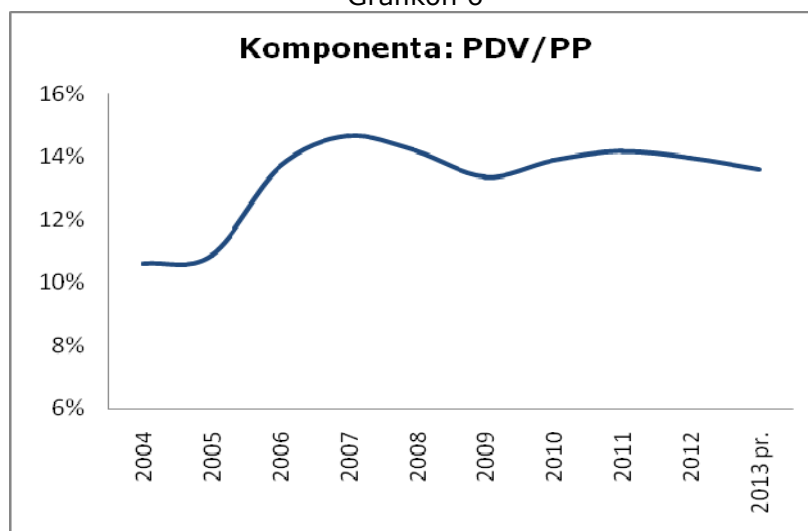
PDV komponenta ITR na potrošnju računa se omjerom prihoda od PDV-a i izdataka na privatnu potrošnju⁵. U našem slučaju, tek u trećoj godini promatranog desetogodišnjeg razdoblja (2004-2013) došlo je do uvođenja PDV-a i ukidanja dotadašnjeg sustava poreza na promet. To ima za posljedicu strukturalni prekid u serijama podataka koji otežava izradu komparativnih izvještaja. Stoga je, za potrebe ovog rada, ova komponenta nazvana „PDV/PP“, a u izračun uključuje prihode od poreza na promet u razdoblju 2004-2005, a kasnije prihode od PDV-a i zaostale obveze poreza na promet uplaćene na Jedinstveni račun Uprave za neizravno oporezivanje (UNO). Kako je već naglašeno, ne uključuje zaostale uplate poreza na promet naplaćene na račune poreznih uprava entiteta / BD u razdoblju nakon 2006. godine, pa izračunate pokazatelje treba uzeti sa rezervom, posebice u prvim godinama nakon uvođenja PDV-a kada su ove uplate bile najznačajnije.

PDV komponenta ima ogromni udio u strukturi ITR na potrošnju, ne samo u BiH nego i u EU. U Bosni i Hercegovini je u posljednjih deset godina PDV/PP komponenta uvijek bila viša od svih ostalih komponenti ITR na potrošnju zajedno, a zabilježen je i trend rasta ovog udjela. Tako je 2004. godine PDV/PP komponenta imala udio od 53%, a procjena udjela za 2013. godinu iznosi čak 63,7%. Prema projekcijama prihoda od neizravnih poreza (OMA) i potrošnje (Direkcija za ekonomsko planiranje - DEP) iz studenog 2013 i u narednom trogodišnjem razdoblju očekuje se nastavak trenda rasta ovog udjela (čak 64,3% u 2016. godini). Rast udjela PDV/PP komponente zabilježen je ne samo zbog rasta ovog pokazatelja u promatranom razdoblju (oko 3 p.b.), nego i zahvaljujući snažnom padu komponente „Ostalo“ ITR na potrošnju.

⁴ Zvanični podaci Agencije za statistiku za potrošnju u 2013. godini nisu bili dostupni u vrijeme izrade ovog priloga, pa su korištene projekcije (DEP, studeni 2013). Stoga svi izračunati pokazatelji ITR za 2013. godinu predstavljaju projektirane vrijednosti.

⁵ U izračunu za BiH uključuje izdatke za krajnju potrošnju kućanstava i NPISH

Grafikon 6

Izvor: kalkulacija autora⁶

Kako je već napomenuto, na početku promatranog desetogodišnjeg razdoblja desile su se brojne reforme zakonodavstva koje su utjecale na PDV/PP komponentu ITR na potrošnju. Od 2005. godine u primjeni je jedinstveni Zakon o porezu na promet proizvoda i usluga koji je zamijenio entitetske zakone i zakon Brčko Distrikta (BD) koji su do tada regulirali ovu oblast. UNO je 2005. godine postala nadležna za prikupljanje poreza na promet na trošarinske proizvode i poreza na promet na uvoz dobara za krajnju potrošnju, dok su porezne uprave entiteta i BD prikupljale ostale kategorije poreza na promet. Ovaj zakon bio je na snazi svega godinu dana, jer je odmah na početku sljedeće godine porez na promet zamijenjen porezom na dodanu vrijednost (PDV). Uvođenje PDV-a 2006. godine je donijelo je veliki „skok“ PDV komponente ITR na potrošnju, a snažan trend rasta je nastavljen i u narednoj godini. U 2008. i 2009. godini došlo je do pada ovog pokazatelja. Pored stupnja efikasnosti naplate u nepovoljnim financijskim uvjetima, kada je veća vjerojatnoća poreznih prijevара, treba imati u vidu da je na pad ovog pokazatelja u tom razdoblju značajan utjecaj imala nepovoljna dinamika prihoda od carina (koje ulaze u osnovicu za obračun PDV-a), a o čemu će biti više riječi u nastavku. Zatim ponovo slijede dvije godine rasta (2010 i 2011), pa dvije pada (2012 i 2013) ovog pokazatelja, ali se ne radi o značajnijim turbulencijama (između -0,4 do +0,5 p.b. na godišnjoj razini) kao u prethodnom razdoblju.

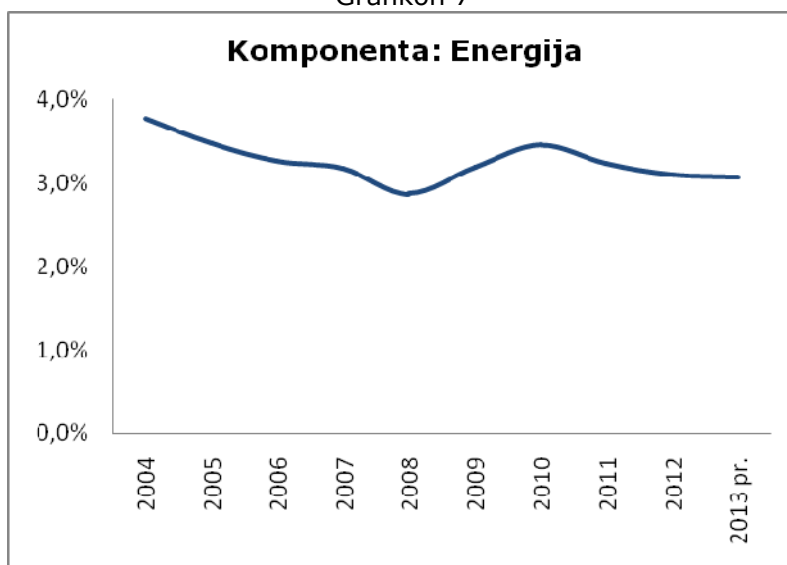
Komponenta energije ITR na potrošnju

U Europskoj uniji se komponenta energije ITR na potrošnju (koja se uglavnom sastoji od trošarine na gorivo za motorna vozila) obično kreće između dva i pet procentnih bodova, (Europska komisija, podaci za 2009. godinu).⁷ U BiH se u ovaj pokazatelj kreće između 3% i 4%. U izračunu ovog pokazatelja za BiH uključeni su prihodi od trošarina na naftu i naftne derivate i prihodi od putarine (grafikon 7).

⁶ Izvor podataka za sve komponente i ukupnu ITR na potrošnju: za podatke o prihodima - OMA baza podataka; za podatke za potrošnju od 2004 do 2012 - Agencija za statistiku BiH; za projekcije potrošnje za 2013 - DEP (studen 2013)

⁷ European Commission, Taxation trends in the European Union, 2011 edition

Grafikon 7

Izvor: kalkulacija autora

Kretanje komponente energije ITR na potrošnju na početku promatranog desetogodišnjeg razdoblja je dobar primjer koliko treba biti obazriv prilikom interpretacije ovih pokazatelja. Na prvi pogled na grafikon 7 možemo pomisliti da je u razdoblju 2005. do 2008. godine došlo do pada prihoda koji pripadaju ovoj komponenti, ali su oni bilježili stabilne stope rasta! Ipak, one nisu pratile snažne stope rasta privatne potrošnje u tom razdoblju (između cca 7% i 13%), te je komponenta energije opala i to sa 3,8% u 2004. godini na 2,9% u 2008. godini.

Novi Zakon o trošarinama stupio je na snagu 1.7.2009. godine i, između ostalih, donio značajne efekte na prihode od putarine. Zbog tih efekata su u 2009. i 2010. godini zabilježene snažne stope rasta prihoda koji pripadaju komponenti energije ITR na potrošnju od 7% i 10,5% respektivno. Zbog pada privatne potrošnje u 2009. godini i njenog skromnog rasta u 2010. godini, zabilježen je veliki rast komponente energije ITR na potrošnju u ovom razdoblju.

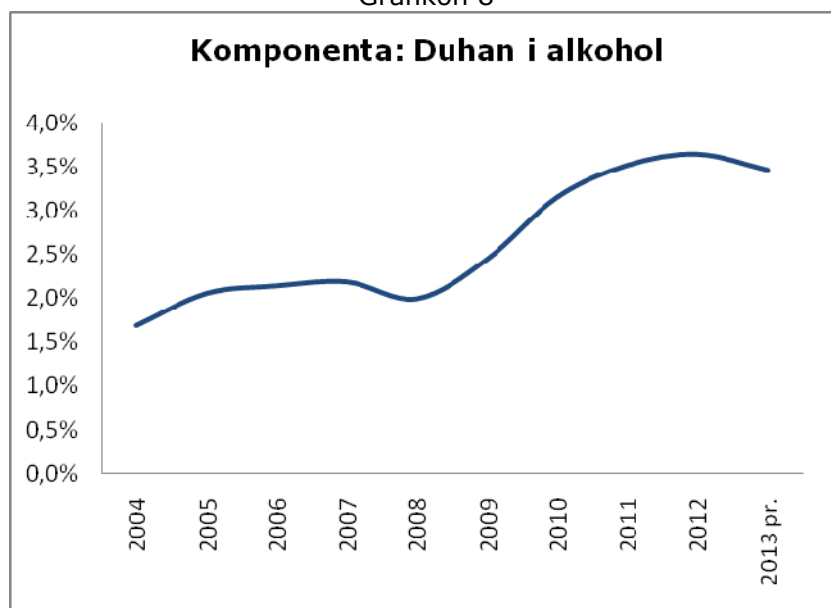
U razdoblju 2011-2012. godine zabilježen je pad prihoda iz ove kategorije, dok su u 2013. godini zadržani oko razine prethodne godine. Pad prihoda iz 2011-2012 se najvećim dijelom pripisuje promjenama strukture potrošnje derivata u korist dizela, te povećanoj potrošnji lož-ulja. Diferencirano oporezivanje derivata, koje podrazumijeva povrat trošarine na lož-ulje u određenim slučajevima, te oslobađanje plaćanja putarine za rudnike, termoelektrane i željeznice, doveli su do smanjenja naplate prihoda od trošarina na derivate, ali i prihoda od putarine. Sa druge strane, privatna potrošnja je rasla u razdoblju 2011-2013, te je u navedenom razdoblju ponovo zabilježen trend pada komponente energije ITR na potrošnju.

Komponenta duhana i alkohola ITR na potrošnju

Zbog niske elastičnosti potrošnje alkohola i cigareta, njihov udio u krajnjoj potrošnji je niži kod zemalja sa većim dohotkom po stanovniku. Tako su najniži doprinosi od oporezivanja ove vrste potrošnje upravo kod „starih“ EU članica. Kao i u slučaju komponente energije, visoka komponenta alkohola i duhana ITR na potrošnju ne mora uvijek značiti visoke stope oporezivanja. Komponenta alkohola i duhana ITR na potrošnju u EU u prosjeku iznosi 2,1%.⁸

⁸ Ibid.

Grafikon 8

Izvor: kalkulacija autora

U BiH je komponenta duhana i alkohola ITR na potrošnju u proteklih deset godina porasla za oko 1,8 procentnih bodova (grafikon 8). Prihodi koji pripadaju ovoj kategoriji su se više nego utrostručili, i to zahvaljujući onim koji se odnose na duhan. Prihodi od trošarina na duhan su skoro četiri puta viši nego na početku promatranog desetogodišnjeg razdoblja⁹, dok su prihodi od trošarina na alkohol i pivo oko iste razine.

Razloge ovolikog rasta trošarina na duhan pronalazimo u brojnim poreznim reformama u ovoj oblasti koje su implementirane u promatranom razdoblju. Od 2005. godine je u primjeni jedinstveni je Zakon o trošarinama na razini BiH, koji je zamijenio entitetske/BD propise. Donio je veće stope trošarina na duhan (49% na poreznu osnovicu bez poreza na promet i kasnije PDV-a), a nadležnost za prikupljanje ovih prihoda prešla je na UNO. Od polovice 2009. na snazi je novi Zakon o trošarinama, koji je ponovo donio izmjene stopa. Nova *ad valorem* stopa promijenjena je na 42%, ali se ista obračunava na poreznu osnovicu sa PDV-om, te približno odgovara stopi koja se ranije primjenjivala. U cilju harmonizacije sa standardima EU uvedena je specifična trošarina od 0,15 KM po paklici cigareta, koja se od 2009. godine svake naredne povećavala za taj isti iznos, te je u 2013. godini iznosila 0,75 KM po paklici cigareta.

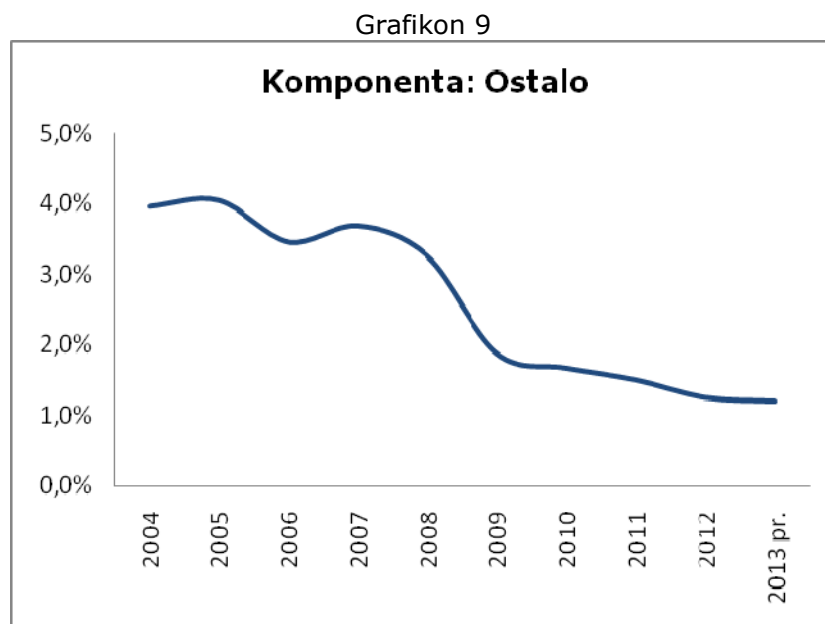
Usprkos visokim stopama rasta privatne potrošnje u razdoblju od 2005. do 2007. godine došlo je do porasta komponente duhana i alkohola ITR na potrošnju, zbog snažnog rasta prihoda od trošarina na duhan, a koji je posebno bio izražen u 2005. godini. I 2008. godine su rasli prihodi koji pripadaju ovoj komponenti, ali oni nisu pratili rast privatne potrošnje, pa je došlo do pada ove komponente ITR na potrošnju. Sa izmjenama Zakona o trošarinama, od 2009. godine nastupa trend rasta komponente duhana i alkohola ITR na potrošnju, sve do 2013. godine kada je zabilježen pad prihoda od trošarina na duhan.¹⁰

⁹ Rast 276% u 2013.g. u odnosu na 2004. godinu (ili 3,8 puta)

¹⁰ Više o politici i prihodima od trošarina na duhan u Biltenu br. 104

Komponenta „ostalo“ ITR na potrošnju

Ova komponenta varira u Europskoj uniji ne samo po visini, nego i po strukturi prihoda uključenim u izračun. U kalkulaciju komponente „ostalo“ za BiH uključeni su prihodi od carina, trošarine na kavu i bezalkoholna pića, te neusklađeni prihodi na Jedinstvenom računu UNO.

Izvor: kalkulacija autora

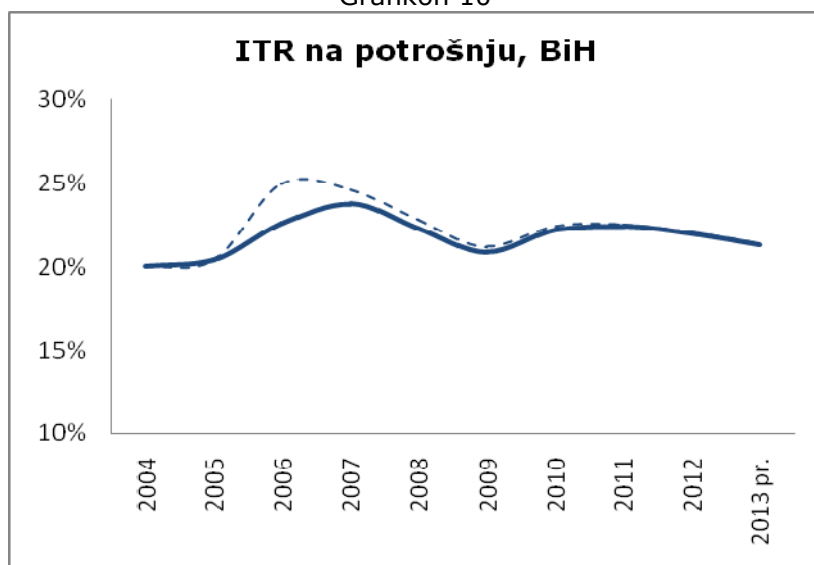
Polovicom 2008. godine je došlo do početka primjene odredaba Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU koje podrazumijevaju postupnu liberalizaciju uvoza podrijetlom iz EU. Naredne, 2009. godine su se prihodi od carina skoro prepolovili (pad neto prihoda od 47,2%), a negativni trend ovih prihoda je nastavljen sve do 2013. godine, kada je i završena posljednja faza prijelaznog razdoblja ukidanja carinskih tarifa. S obzirom da prihodi od carina imaju ogromni udio u kategoriji prihoda koji ulaze u izračun komponente „ostalo“ ITR na potrošnju, njihova dinamika je najvećim dijelom i odredila kretanje navedene komponente. Sa skoro 4% u 2004. godini, komponenta „ostalo“ je opala ispod 2% u 2009. godini, te na svega 1,2% u 2013.

Ukupna ITR na potrošnju u BiH

Na grafikonu br. 10 prikazana je dinamika ITR na potrošnju u Bosni i Hercegovini u proteklih deset godina. Isprekidana linija na grafikonu u izračun uključuje i uplate zaostalih obveza od neizravnih poreza naplaćene na račune poreznih uprava entiteta i BD nakon uvođenja PDV-a.¹¹

¹¹ Izračunate pokazatelje sa uplatama zaostalih obveza treba uzeti sa rezervom s obzirom da nisu dostupni podaci za sve razine vlasti u svim godinama promatranog razdoblja.

Grafikon 10

Izvor: kalkulacija autora

Postoje brojni faktori koji dovode do promjene pokazatelja ITR na potrošnju iz godine u godinu. U Bosni i Hercegovini su se u proteklih deset godina više puta smjenjivali trendovi rasta i pada efektivnog opterećenja potrošnje. Kako smo vidjeli iz analize po kategorijama poreza na potrošnju, osnovni razlozi promjena pojedinih komponenti i ukupne ITR na potrošnju u proteklom razdoblju leže u promjenama ekonomske aktivnosti i izmjenama zakonodavstva, ali i efikasnosti ubiranja prihoda. Od 1.1.2005. godine UNO je nadležna za prikupljanje carina i carinskih pristojbi, trošarina, poreza na promet trošarinskih proizvoda i na uvoz dobara za krajnju potrošnju i putarine. Godine 2006. uveden je PDV, a kasnije je došlo i do brojnih drugih reformi u okviru zakonodavstva poreza na potrošnju, od kojih su najveće efekte na prihode imale izmjene stopa putarine i trošarina na duhan, kao i liberalizacija trgovine sa Europskom unijom.

U tabeli br. 2 prikazani su smjerovi godišnjih promjena komponenti ITR na potrošnju (↑ -rast, ↓ -pad), te ukupne ITR na potrošnju (sa i bez uplata zaostalih obveza na entiteske/BD račune nakon 2006. godine).

Tabela 2. Godišnje promjene ITR na potrošnju

Komponenta	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
PDV/PP	↑	↑	↑	↓	↓	↑	↑	↓	↓
Energija	↓	↓	↓	↓	↑	↑	↓	↓	↓
Duhan i alkohol	↑	↑	↑	↓	↑	↑	↑	↑	↓
Ostalo	↑	↓	↑	↓	↓	↓	↓	↓	↓
Ukupno bez zaost.	↑	↑	↑	↓	↓	↑	↑	↓	↓
Ukupno sa zaost.	↑	↑	↓	↓	↓	↑	↑	↓	↓

Usporedba ITR na potrošnju: BiH vs EU

Prije svega treba napomenuti da se kategorija poreza na potrošnju u BiH razlikuje od obuhvata ove vrste prihoda u Europskoj uniji, o čemu treba voditi računa prilikom komparacije podataka.

Ako uporedimo dinamiku pokazatelja ITR na potrošnju za BiH sa odgovarajućim pokazateljima za Europsku uniju (grafikon 1) vidjećemo da se efektivno opterećenje potrošnje u BiH proteklih godina uglavnom kretalo unutar raspona središnjih 50% pokazatelja članica Europske unije. Promjene ITR na potrošnju imale su isti smjer u BiH kao prosjek EU članica u razdoblju 2008-2009 (↓) i 2010-2011 (↑). Mada je i u BiH došlo do rasta PDV komponente ITR na potrošnju u razdoblju 2010-2011, za razliku od većine članica EU, rast ukupne ITR na potrošnju u našoj zemlji nije uzrokovan povećanjem PDV stope, već efektima mjera implementiranih u okviru drugih kategorija prihoda.

Literatura i izvori podataka:

1. Eurostat database
2. European Commission, *Taxation trends in the European Union, 2011 edition*
3. European Commission, *Taxation trends in the European Union, 2013 edition*
4. De Laet, Jean-Pierre & Wöhlbier, Florian, 2008. "Tax burden by economic function, A comparison for the EU Member States"
5. Agencija za statistiku BiH
6. Direkcija za ekonomsko planiranje BiH
7. OMA baza podataka

Konsolidirani izvještaji

(pripremila: Aleksandra Regoje)

Tabela 1. (Konsolidirani izvještaj: JR, Institucije BiH, entiteti)

Preliminarni konsolidirani izvještaj uključuje:

- prihode od neizravnih poreza koje prikuplja Uprava za neizravno oporezivanje na Jedinstveni račun,
- transfere sa Jedinstvenog računa UNO,
- prihode i rashode proračuna institucija Bosne i Hercegovine,
- prihode i rashode proračuna Federacije BiH,
- prihode i rashode proračuna Republike Srpske*

Izvještaj ne uključuje neusklađene prihode prikupljene na JR UNO.

*Obuhvaćeno: (A) proračun Republike i vanproračunska sredstva evidentirana u Glavnoj knjizi trezora RS, (B) ukupno ino-zaduženje za projekte koji se realizuju preko općina i preduzeća, (C) podatke korisnika proračuna Republike koji imaju vlastite bankovne račune (uključujući i neke jedinice za implementaciju ino-projekata formirane pri ministarstvima).

Preliminarni izvještaj: BiH Institucije, entiteti i JR , I-II 2014

<i>(u mil KM)</i>	I	II	Ukupno
Ukupni prihodi	441,3	448,6	889,9
Porezi	414,6	411,3	825,9
Izravni porezi	23,5	27,5	50,9
Porezi na dohodak i dobit	22,8	26,6	49,4
Porez na imovinu	0,7	0,8	1,5
Neizravni porezi (neto)	391,0	383,8	774,8
PDV	245,3	257,5	502,9
Trošarine	109,5	86,3	195,8
Putarina	22,2	20,6	42,8
Carine	12,8	18,3	31,1
Ostali neizravni porezi	1,1	1,1	2,3
Ostali porezi	0,1	0,0	0,1
Doprinosi za socijalno osiguranje	0,0	0,0	0,0
Grantovi od stranih vlada i međ. organizacija	1,7	0,4	2,1
Neporezni prihodi	25,0	36,9	61,9
Transferi od ostalih proračunskih jedinica	0,0	0,0	0,0
Ukupni rashodi	417,5	447,4	864,9
Tekući rashodi	414,4	432,6	846,9
Bruto plaće i naknade zaposlenih	124,7	124,8	249,4
Izdaci za materijal i usluge	12,9	29,9	42,8
Doznake na ime socijalne zaštite	52,5	53,9	106,4
Izdaci za kamate	5,9	10,4	16,3
Izdaci po osnovu kamata u inozemstvu	2,4	7,9	10,4
Izdaci po osnovu kamata u zemlji	3,4	2,5	5,9
Subvencije	2,1	6,5	8,6
Donacije	0,0	0,0	0,0
Transferi drugim proračunskim jedinicama	40,4	44,9	85,3
Transf. sa JR (BD, žup, opć, fondovi, d.za ceste)	170,7	155,8	326,4
Drugi rashodi	5,2	6,4	11,6
Neto izdaci za nefinancijsku imovinu	3,1	14,9	18,0
Izdaci za nefinancijsku imovinu	3,3	15,4	18,6
Primici od nefinancijske imovine	0,1	0,5	0,6
Bruto/Neto operativni bilans (prihodi minus tekući rashodi)	26,9	16,0	42,9
Neto pozajmljivanje/zaduživanje (uk. prihodi minus uk. rashodi)	23,8	1,1	24,9

Tabela 1